ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

8 Πρόλογος του Γιάννη Κουγιουμουτζάκη
12 Πρόλογος της Ίλζε Γκρούμπριχ-Σημίτη (2006)
16 Βιογραφικό σχεδιάγραμμα από τον Κ. Ρ. Άισλερ

50 **Παιδικά χρόνια και εφηβεία: 1856-1873**

52 Το Φράιμπεργκ, γενέτειρα και πατρικό σπίτι
58 Πρώτες εντυπώσεις: ο Ναός της Γεννήσεως της Θεοτόκου και η Βίβλος του Φίλιπσον
62 Μετακόμιση στη Βιέννη
64 Γονείς και αδέλφια
70 Σχολικά χρόνια
81 Ήρωες και πρότυπα
84 Απολυτήριες εξετάσεις

88 **Χρόνια των σπουδών, χρόνια μαθητείας (Ζωολογία, Φυσιολογία, Νευρολογία): 1873-1885**

88 Η γοητεία του Δαρβίνου
89 Το Πανεπιστήμιο της Βιέννης
89 Ο ζωολόγος Καρλ Κλάους
93 Πρώτη δημοσίευση: «Περί λοβωτών οργάνων στα χέλια»
93 Πειραματική παθολογία υπό τον Σάλομον Στρίκερ
95 Περιηγήσεις στις Ανθρωπιστικές Επιστήμες
96 Χέρμαν φον Χέλμχολτς
97 Ο μεγάλος δάσκαλος: Ερνστ Βίλελμ φον Μπρύκε
98 Ο βοηθός του Μπρύκε: Ερνστ Φλάισλ φον Μάρξοφ
100 Προφορικές εξετάσεις και διδακτορία
102 Η συνάντηση με τη Μάρθα Μπέρναϋς
107 Η οικογένεια Μπέρναϋς
110 Καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα: Ζωγραφική και Λογοτεχνία
113 Στο Γενικό Νοσοκομείο της Βιέννης
118 Αναγόρευση σε εντεταλμένο υφηγητή της Νευροπαθολογίας
120 Το επεισόδιο της κοκαΐνης
122 Ο αρραβώνας

124 **Ταξίδι για έρευνα στο Παρίσι και το Βερολίνο (στροφή προς την Ψυχοπαθολογία): 1885-1886**

124 Στη Σαλπετριέρ: έρευνα πάνω στην υστερία και τον υπνωτισμό
124 Ζαν Μαρτέν Σαρκό
128 Μετάφραση των «Νέων παραδόσεων» του Σαρκό
131 Στο Λούβρο
133 Ο παιδίατρος Άντολφ Μπαγκίνσκυ στο Βερολίνο

134 **Άνοιγμα ιατρείου και δημιουργία οικογένειας: 1886-1891**

134 Αναφορά στις εμπειρίες του Παρισιού: οι πρώτες εχθρότητες στη Βιέννη
136 Ο Μαξ Κάσοβιτς και το Ινστιτούτο Παιδιατρικής
136 Έναρξη λειτουργίας ιατρείου

140 Ο γάμος
141 Η μετακόμιση στο «Ζύνχαους»
142 Το πρώτο παιδί
143 Ταξίδι για έρευνα στο Νανσύ
146 Η θεμελίωση της Νευροπαιδιατρικής
146 Μονογραφία για την ερμηνεία των αφασιών

147 **«Λαμπρή απομόνωση» – οι απαρχές της Ψυχανάλυσης: 1891-1902**

147 Ο Γιόζεφ Μπρόιερ και η ασθενής Άννα Ο.
149 *Περί του ψυχικού μηχανισμού των υστερικών φαινομένων*
150 Η μετακόμιση στην οδό Berggasse
155 *Οι ψυχονευρώσεις άμυνας*
156 *Μελέτες για την υστερία*
158 Οικογενειακές φωτογραφίες
162 Η ατμόσφαιρα της Βιέννης
165 «Κατάρρευση όλων των αξιών»
165 Η πρώτη αναγνώριση στο εξωτερικό
166 Η περίοδος της αυτοανάλυσης: με τον Βίλελμ Φλης
169 Συγγραφή και δημοσίευση της *Ερμηνείας των ονείρων*
170 Ο θάνατος του πατέρα
172 Τα όνειρά του
174 *Απόσπασμα από την ανάλυση μιας υστερίας*
175 *Για την ψυχοπαθολογία της καθημερινής ζωής*
176 Οικογενειακές διακοπές: τα παιδιά
178 Το πρώτο ταξίδι στη Ρώμη
180 Διορισμός με τον τίτλο του Έκτακτου Καθηγητή

182 **Σταθεροποίηση και αγώνας: 1902-1914**

182 *Τρεις πραγματείες για τη θεωρία της σεξουαλικότητας*
184 Μέλη της Ψυχολογικής Εταιρείας της Τετάρτης
186 Όιγκεν Μπλόιλερ και Κ. Γκ. Γιουνγκ
187 Καρλ Άμπραχαμ, Σάντορ Φερέντσι, Έρνεστ Τζόουνς
194 Επιστροφή στη Ρώμη
196 Τα πεντηκοστά γενέθλια
197 Πρώτο Διεθνές Ψυχαναλυτικό Συνέδριο στο Σάλτσμπουργκ
198 Ταξίδι στην Αμερική
203 Οικογενειακή ζωή
208 Διακοπή των σχέσεων με τον Άλφρεντ Άντλερ
208 Παραίτηση του Κ. Γκ. Γιουνγκ
210 Η «Επιτροπή»
212 *Τοτέμ και ταμπού*
213 Αναλύσεις των καλλιτεχνών και των έργων τους: Λεονάρντο ντα Βίντσι και Μιχαήλ Άγγελος

217 **Πόλεμος και μεταπολεμικά χρόνια: 1914-1923**

217 Επιστράτευση
223 Παραδόσεις
223 Γιόζεφ Πόπερ-Λυνκέους, Λου Αντρέας-Σαλομέ, Ράινερ Μαρία Ρίλκε, Χέρμαν Έσσε, Άρτουρ Σνίτσλερ

227 Ο Άντον φον Φρόυντ και ο «Διεθνής Ψυχαναλυτικός Εκδοτικός Οίκος»
229 Απονομή του τίτλου του Τακτικού Καθηγητή
230 Ο θάνατος της κόρης του Σοφίας
233 *Πέραν της αρχής της ηδονής*
233 Στο έκτο Διεθνές Ψυχαναλυτικό Συνέδριο
234 *Ψυχολογία των μαζών και ανάλυση του Εγώ*

234 **Η διάδοση της Ψυχανάλυσης. Ζώντας με την αρρώστια: 1923-1932**

234 *Το Εγώ και το Αυτό*
235 Η διάγνωση του καρκίνου
236 Τα εγγόνια
239 Θάνατοι
246 Στα βουνά
248 *Αναστολή, σύμπτωμα και άγχος*
248 Τα εβδομηκοστά γενέθλια
250 Ψυχαναλυτικό Ινστιτούτο Εκπαίδευσης της Βιέννης
252 Άλμπερτ Αϊνστάιν, Τόμας Μαν, Φραντς Βέρφελ, Στέφαν Τσβάιχ, Άρνολντ Τσβάιχ
255 Μαρία Βοναπάρτη
261 Το Βραβείο Γκαίτε
262 *Η δυσφορία στον πολιτισμό*
264 Τιμές στη γενέτειρά του Φράιμπεργκ (Πρζίμπορ)

272 **Τα τελευταία χρόνια στη Βιέννη: 1932-1938**

273 Οι ταραχές του Φεβρουαρίου στη Βιέννη
277 Επίτιμο μέλος της Βασιλικής Ιατρικής Εταιρείας
279 Τιμητική δήλωση για τα ογδοηκοστά του γενέθλια
283 Παλιοί φίλοι
284 Η Άννα
290 Η είσοδος των Γερμανών στη Βιέννη
292 Το κάψιμο των βιβλίων

296 **Μετανάστευση και θάνατος: 1938-1939**

296 Περιμένοντας την έγγραφη άδεια μετανάστευσης
298 Βιέννη – Παρίσι – Λονδίνο
308 Η επίσκεψη του Σαλβαδόρ Νταλί
312 *Επιτομή της Ψυχανάλυσης*
314 Οδός Maresfield Gardens 20: το τελευταίο σπίτι
325 Υβέτ Ζυλμπέρ, Χ. Τζ. Γουέλς, Βιρτζίνια και Λέοναρντ Γουλφ
328 Μωυσής
330 Οι τελευταίες φωτογραφίες
332 Η τεφροδόχος

334 **Παράρτημα**

334 Σημειώσεις για τις εικόνες και τα κείμενα
360 Πηγές των παραθεμάτων
368 Πηγές των εικόνων
371 Ευρετήριο

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Γ. Κουγιουμουτζάκης

Το πώς δημιουργήθηκε ο ανά χείρας τόμος περιγράφεται στον επόμενο Προλογο από την ψυχαναλύτρια, συγγραφέα και υπεύθυνη των αρχείων Φρόυντ *Τλζε Γκρούμπριχ-Σημίτη*, η οποία ανέλαβε, τελικά, να υλοποιήσει την αρχική σύλληψη του νεότερου γιου του Φρόυντ *Ερνστ* και της συζύγου του *Λούσυ*, εμπλουτίζοντάς την με νέες ιδέες.

Η Τλζε Γκρούμπριχ-Σημίτη, όσο ελάχιστοι ειδικοί, μελετά, γνωρίζει, γράφει και αποκαλύπτει το έργο και τη ζωή ενός άγνωστου στους πολλούς Φρόυντ – όχι μόνο στο παρόν, αλλά και σε άλλα έργα της.[1,2]

Το παρόν έργο *απευθύνεται προς όλους*, ειδικούς και μη ειδικούς, και τους καλεί να γνωρίσουν εκ των «έσω» έναν δημιουργικό επιστήμονα και έναν σπάνιο και τολμηρό άνθρωπο.

Πρόκειται για μια συναρπαστική, πρωτότυπη και προκλητική *συν-δημιουργία*. Αν ζούσε ο *Σίγκμουντ Φρόυντ*, νομίζω θα του άρεσε, παρ' όλο που πίστευε ότι δεν υπάρχει βιογραφική αλήθεια.

Η Δομη του Τομου

Στο μεστό Προλογο της η *Τλζε Γκρούμπριχ-Σημίτη*, εκτός από την περιγραφή της δημιουργίας του παρόντος έργου, αναφέρεται στην «αγέραστη ομορφιά της γραφής» του Φρόυντ, στην πορεία της Ψυχανάλυσης μέχρι τις μέρες μας και στην ικμάδα του παρόντος τόμου 30 χρόνια μετά την πρώτη του έκδοση (1976) στη γερμανική γλώσσα. Ακολουθεί το ενδιαφέρον Βιογραφικο Σχεδιαγραμμα του *Κ. Ρ. Άισλερ*, στο οποίο συνοψίζονται η ζωή, η παραγωγή του έργου του Φρόυντ και οι σημαντικές επιδράσεις του στο κοινωνικό και το επιστημονικό πεδίο καθώς και σε εκείνο της Τέχνης.

Έπεται το κύριο μέρος *–ο στόχος–* του έργου: *Εικόνες* με φωτογραφικό υλικό και ντοκουμέντα σπάνιας αξίας συνοδεύονται από *κείμενα* του ίδιου του Φρόυντ και πολλών άλλων προσώπων και δημιουργούν μια σαγηνευτική αφήγηση της γένεσης και της ανάπτυξης της Ψυχανάλυσης, μια λεπτομερειακή απεικόνιση της ζωής του *επαναστάτη* που την οικοδόμησε – εκείνος προτιμούσε τη θέα από το *υπόγειο* του οικοδομήματος, όπως γράφει σε μια επιστολή του. Εικόνες που μιλούν, δεμένες με κείμενα που ζωγραφίζουν μια απίστευτη περιπέτεια ενός επιστήμονα που, με ανηλεή αυτοανάλυση, τεράστιο διανοητικό μόχθο και προσωπικές θυσίες, φώτισε τη φύση του ασυνειδήτου και άλλαξε τον τρόπο θεώρησής μας για τη δομή του ανθρώπινου ψυχισμού και την αβέβαιη ισχύ του έλλογου μέρους του. Για αυτό και για πολλά άλλα, ο Φρόυντ, οι συγγενείς και οι συνεργάτες του κυνηγήθηκαν από τους Ναζί, οι οποίοι έκαψαν τα βιβλία του με τελετουργικό τρόπο, δολοφόνησαν τις αδερφές του και αυτός, γέρος και άρρωστος, ξεριζώθηκε για να πεθάνει στην Αγγλία – επίσημα πολιτογραφημένος ως «εχθρικός ξένος».

Στο Παραρτημα, οι λεπτομερείς Σημειωσεις για τις εικόνες, τις πηγές των κειμένων, των φωτογραφικών και άλλων ντοκουμέντων συμπληρώνουν το συναρπαστικό ταξίδι με στοιχεία κρίσιμα για την περαιτέρω κατανόηση της ιδιωτικής και της δημόσιας ζωής του Φρόυντ, του έργου του και του επιστημονικού, ιστορικού και πολιτικού πλαισίου μέσα στο οποίο αναδύθηκε, αναπτύχθηκε, πολεμήθηκε, επιβίωσε και πορεύτηκε επιστημονικά η Ψυχανάλυση.

Το Ταξιδι

Το βιβλίο είναι συναρπαστικό, γιατί αφηγείται το ταξίδι της ζωής ενός επιστήμονα που από νωρίς ονειρεύτηκε να προσφέρει κάτι σημαντικό στην κατανόηση του ανθρώπου και, παρά τις εσωτερικές αντιστάσεις, τις αντίξοες συνθήκες, τη σθεναρή αντίσταση των επιστημόνων του καιρού του, το έπραξε. Με τρόπο *άμεσο* αφηγείται λεπτομερειακά τη ζωή του Φρόυντ, από την αρχή μέχρι το τέλος, εντός και εκτός του οικογενειακού του περιβάλλοντος: Τρυφερός ως γιος, αδερφός, σύζυγος και πατέρας, πολύ εργατικός, δημιουργικός και ευφυής ως επιστήμονας, πιστός φίλος και συνεργάτης, με ανθρώπινες αδυναμίες, με σταθερές, προβλέψιμες καθημερινές και ετήσιες ρουτίνες, καρτερικός και ψύχραιμος στα πολλά δεινά, στωικός στην αρρώστια, ο Φρόυντ αποδέχτηκε με χιούμορ τα γηρατειά και επιτάχυνε τον επερχόμενο οδυνηρό (λόγω του καρκίνου) θάνατό του. Για *πρώτη φορά* έρχονται στο φως φωτογραφίες, πίνακες, σκίτσα, ντοκουμέντα, μέρος της αλληλογραφίας, σελίδες του προσωπικού ημερολογίου του Φρόυντ, ιστορικές συναντήσεις, λεπτομέρειες των παραγωγικών και των μη παραγωγικών συνεργασιών του, στιγμές χαράς, ματαίωσης, πένθους και κοπιώδους γένεσης νέων θεωριών για την κατανόηση της ανθρώπινης υποκειμενικότητας. Το βιβλίο αναδεικνύει με τρόπο απλό το *αδιαίρετο* της Ψυχανάλυσης, του ανθρώπου Φρόυντ και του πολύπτυχου βασανιστικού πλαισίου μέσα στο οποίο έζησε και δημιούργησε. Και μας ωθεί να *επιστρέψουμε* ή να πάμε για *πρώτη φορά* στα ίδια τα κείμενα του Φρόυντ, όχι για να τον «αγιοποιήσουμε», αλλά για να κάνουμε αυτό που πραγματικά του χρωστούμε, *διάλογο*, και κατά τον 21ο αιώνα – και να προχωρήσουμε. *Μαζί και πέρα από τον Φρόυντ*. Σε ένα –το γνωρίζουμε εκ των προτέρων– χωρίς «έσχατο» επιστημονικό λόγο ταξίδι, στη θάλασσα της υποκειμενικότητας και της διυποκειμενικότητας, όπου συχνά χωρίς πυξίδα πορεύεται το παράξενο είδος μας.

Η Μεταφραση

Η απόδοση του κειμένου στα ελληνικά, οι Σημειωσεις, το Ευρετηριο, ολόκληρη η μορφή του τόμου είναι καρπός συνεργασίας μιας ομάδας ανθρώπων –της *Μαρίας Μαρκοδημητράκη*, του *Κώστα Ανδρουλιδάκη*, της *Διονυσίας Δασκάλου*, της *Ρένας Λυδάκη* και του επιμελητή της έκδοσης. Κανονικά –θα υποστήριζε ο Φρόυντ[3]– το έργο αυτό θα έπρεπε να μεταφραστεί από ψυχαναλυτή, καλό γνώστη της γερμανικής και της ελληνικής γλώσσας. Τα χρόνια, όμως, από την πρώτη (1976) γερμανική έκδοση περνούσαν, πλησίαζε το 2006 και με αυτό τα *150 χρόνια από τη γέννηση* του Φρόυντ. Οι Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης ήθελαν να τιμήσουν τον Φρόυντ και έτσι αποφασίσαμε με τη συνάδελφο Μαρία Μαρκοδημητράκη να προχωρήσουμε στη μετάφραση της αγγλικής έκδοσης που τότε είχαμε στα χέρια μας. Η πρώτη αυτή μετάφραση στάθηκε πολλαπλά χρήσιμη και κρίσιμη. Στη συνέχεια ο συνάδελφος Κώστας Ανδρουλιδάκης, ο οποίος έχει μεταφράσει στη γλώσσα μας έργα των Καντ, Σίλλερ και Σλάιερμαχερ, μελέτησε το γερμανικό πρωτότυπο, το συνέκρινε με την ελληνική μετάφραση του αγγλικού κειμένου και προχωρήσαμε σε τροποποιήσεις, ορισμένες φορές ριζικές. Σιγά-σιγά η μετάφραση άρχισε να παίρνει την «τελική» της μορφή, αν και γνωρίζαμε το άπιαστο του ονείρου της ιδεώδους μετάφρασης.[4] Η μετάφρασή μας είναι ακριβής και

πιστή, αλλά όχι «κατά λέξιν»,[5] αφού έγνοια μας δεν ήταν να μεταφράσουμε όσο γίνεται πιο «λογοτεχνικά» τα κείμενα, ειδικά του Φρόυντ, αλλά να αποδώσουμε όσο μπορούσαμε καλύτερα το νόημά τους. Συμμάχους στο έργο μας είχαμε ξενόγλωσσα και ελληνικά[6,7] ψυχαναλυτικά λεξικά και ένα όχι ευκαταφρόνητο πλήθος μεταφρασμένων στη γλώσσα μας ψυχαναλυτικών κειμένων από τις αρχές του 20ού αιώνα μέχρι σήμερα, κυρίως όμως το σοβαρό μεταφραστικό έργο των Γ. Βαμβαλή και Λ. Αναγνώστου. Για τους τίτλους των έργων του Φρόυντ υιοθετήσαμε κυρίως εκείνους που υπάρχουν στο μεταφρασμένο έργο της Ίλζε Γκρούμπριχ-Σημίτη.[8] Βασικοί σύμμαχοί μας σε όλο αυτό το διάστημα ήταν η Ίλζε Γκρούμπριχ-Σημίτη και ο Ομότιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Φραγκφούρτης *Σπύρος Σημίτης*, οι οποίοι απαντούσαν συστηματικά, με ακρίβεια και ευγένεια, στις απορίες μας.

Η παρούσα ελληνική έκδοση, αν και βασίζεται στη γερμανική, συμπεριλαμβάνει στις ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ τις βιβλιογραφικές αναφορές και της αγγλικής έκδοσης (τίτλοι έργων, χρονολογίες έκδοσης, αριθμοί σελίδων παραθεμάτων, εκδότες κ.ά.), έτσι ώστε οι Έλληνες αναγνώστες, αν επιθυμούν, να μπορούν να ανατρέξουν σε έργα του Φρόυντ και άλλων συγγραφέων στη γερμανική και την αγγλική γλώσσα και βιβλιογραφία. Τα ελάχιστα σχόλια του επιμελητή και των μεταφραστών της παρούσας έκδοσης παρατίθενται σε αγκύλες. Για να μην αποθαρρύνουμε ορισμένους από τους Έλληνες αναγνώστες που πιθανόν δεν επιθυμούν να μελετούν ελληνικά κείμενα ανάμεικτα με ξένες λέξεις, προχωρήσαμε στη μεταγραφή των πολλών ξένων ονομάτων στη γλώσσα μας.

Με δεδομένη την ποικιλία των κειμένων του τόμου (επιστημονικά κείμενα, αλληλογραφία, σημειώσεις, ημερολόγια, γραπτές και προφορικές μαρτυρίες, λεζάντες κ.ά.), τις ειδικές κατά περίπτωση μεταφραστικές δυσκολίες, τις πολλές, συχνά δύσκολες, επιλογές ψυχαναλυτικών όρων στην ελληνική γλώσσα,[9] και τις αμιγώς τεχνικές δυσκολίες με τα γραφικά, προσπαθήσαμε όσο μπορούσαμε για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Οποιαδήποτε αδυναμία της παρούσας έκδοσης βαρύνει τον επιμελητή της.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ θερμά:

- την *Ίλζε Γκρούμπριχ-Σημίτη*, η οποία μας εμπιστεύτηκε τη μετάφραση του πλούσιου και προκλητικού αυτού έργου στην ελληνική γλώσσα. Την ευχαριστώ ακόμη για τη συνεχή συνδρομή που μας παρείχε και τις κρίσιμες υποδείξεις που μας έκανε μέχρι και την τελευταία στιγμή της παραγωγικής συνεργασίας μας,
- τον *Σπύρο Σημίτη*, για τις κρίσιμης σημασίας παρατηρήσεις, μεταφραστικές λύσεις και ιδέες του, τις οποίες με τόση ευγένεια και προθυμία μας παρείχε σε όλη τη διάρκεια της συνεργασίας μας,
- την *Μαρία Μαρκοδημητράκη*, η οποία επωμίστηκε το βάρος της αρχικής μετάφρασης του αγγλικού κειμένου. Την ευχαριστώ, επίσης, για τις ακριβείς παρατηρήσεις της σε δύσκολα σημεία του έργου και για την κρίσιμη συνεισφορά της στην απόδοση του τελικού κειμένου στη γλώσσα μας. Χωρίς την αρχική της μετάφραση, τη συνεχή εμπλοκή και την έγνοια της, θα αργούσε πολύ ή δεν θα άρχιζε καν το όλο εγχείρημα,

- τον *Κώστα Ανδρουλιδάκη*, ο οποίος επωμίστηκε το βάρος της μετάφρασης από το γερμανικό πρωτότυπο. Τον ευχαριστώ, επίσης, για τις καίριες παρατηρήσεις του σε κρίσιμες λεπτομέρειες – παρατηρήσεις που πηγάζουν από τη φιλοσοφική, τη νομική και τη φιλολογική του παιδεία, από την εξαίρετη γνώση του των ξένων γλωσσών και από την εμπειρία του σε μεταφράσεις και επιμέλειες βιβλίων,
- τον *Στέφανο Τραχανά*, συνάδελφο και Διευθυντή των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων Κρήτης, ο οποίος πάλι με νου ανοικτό και παρά το κόστος και τις δυσκολίες, δέχτηκε και ενίσχυσε ηθικά και υλικά την παρούσα έκδοση,
- την *Διονυσία Δασκάλου*, και πάλι, για την τεχνική επιμέλεια και την τυπογραφική φροντίδα της έκδοσης, για την ηθική υποστήριξη, για τις ιδέες της και κυρίως γιατί προσπάθησε και πέτυχε να αποτυπώσει στην ελληνική έκδοση τα δύσκολα γραφικά (εικόνες, λεξάντες, σημειώσεις, κ.ά.) της γερμανικής έκδοσης, τα οποία έγιναν από τον διακεκριμένο σχεδιαστή βιβλίων Βίλλυ Φλέκχαους,
- την *Ρένα Λυδάκη*, για τη φιλολογική επιμέλεια, τις πολύ καίριες παρατηρήσεις της σε δύσκολα θέματα μετάφρασης και μεταγραφής και για τη σοβαρότητα με την οποία εργάστηκε πάνω στην τελική μορφή του κειμένου,
- την *Βάσω Φλουρή*, η οποία, και πάλι, έλυσε τα πολύπλοκα προβλήματα της άδειας των ξένων εκδοτών.

Ηράκλειο, Νοέμβριος 2006

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ίλζε Γκρούμπριχ-Σημίτη (2002/1993), *Επιστροφή στα κείμενα του Freud*. Πρόλογος Θ. Τζαβάρας. Μετάφραση Έμη Βαϊκούση. Αθήνα: Εξάντας.
2. Οι δημοσιεύσεις της, ανάμεσα στις οποίες οι παλαιότερες εργασίες για τις τραυματικές επιπτώσεις του Ολοκαυτώματος στη δεύτερη γενιά των θυμάτων (1979, 1984), τα βιβλία *Η μελέτη του Φρόυντ για τον Μωυσή σαν ημερήσιο όνειρο* (1991) καθώς και μελέτες για την *Ερμηνεία των ονείρων* (2000, σε συνεργασία με τον συγκριτικό φιλόλογο Jean Starobinski και τον νευρολόγο Mark Solms) έχουν μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες. Το 1998 η Ίλζε Γκρούμπριχ-Σημίτη τιμήθηκε στη Νέα Υόρκη με το «Βραβείο Mary Sigourney», τη σημαντικότερη ψυχαναλυτική τιμητική διάκριση. Την ίδια χρονιά, η Γερμανική Ακαδημία Γλώσσας και Ποίησης τής απένειμε το «Βραβείο επιστημονικής πεζογραφίας Σίγκμουντ Φρόυντ». Στο βαθμό που γνωρίζω, σύντομα πρόκειται να εκδοθεί στη γλώσσα μας το βιβλίο της (2004), *Michelangelos Moses und Freuds "Wagstück". Eine Collage*. Frankfurt: S. Fischer.
3. Βλ. *ό.π.* σημ. 1, σ. 49.
4. Βλ. *ό.π.* σημ. 1, σ. 25.
5. Βλ. στο Δ. Σολωμού (1999), *Στοχασμοί*. Φιλολογική επιμέλεια ιταλικού κειμένου M. Peri, προλεγόμενα Στ. Αλεξίου, φιλοσοφικός σχολιασμός Κ. Ανδρουλιδάκης. Αθήνα: Στιγμή, σ. 14.
6. J. Laplanche – J.-B. Pontalis (1986/1981), *Λεξιλόγιο της Ψυχανάλυσης*. Μετάφραση Β. Καψωμένος, Λ. Χαλκούση, Α. Σκούλικα, Π. Αλούπης. Αθήνα: Κέδρος.
7. Λ. Αναγνώστου – Γ. Βαμβαλής (2004), *Τετράγλωσσο λεξικό της Ψυχανάλυσης*. Αθήνα: Επίκουρος.
8. Βλ. *ό.π.* σημ. 1, σ. 449-455.
9. Βλ. Πρόλογο του Θ. Τζαβάρα στο *ό.π.* σημ. 1, σ. 16-17.